باسمه تعالی

تدوین دستورالعمل راهبردی توسعه زنجیره تأمین کیوی ایران با تأکید بر تولید و صادرات پایدار

خلاصه طرح

صنعت کیوی ایران از ظرفیت قابل‌توجهی برای ایجاد ارزش افزوده، توسعه صادرات محصولات کشاورزی و تقویت اقتصاد مناطق تولیدکننده برخوردار است. با این حال، دستیابی پایدار به بازارهای داخلی و به‌ویژه بازارهای صادراتی، صرفاً با افزایش سطح زیرکشت یا حجم تولید محقق نمی‌شود. آنچه امروز بیش از هر زمان دیگری اهمیت دارد، نگاه یکپارچه به کل زنجیره تأمین؛ از مرحله تأمین نهاده و تولید در باغ تا برداشت، نگهداری، بسته‌بندی، حمل‌ونقل، بازاریابی و حضور در بازارهای هدف صادراتی است. همین رویکرد، مبنای اصلی طرح پژوهشی «تدوین دستورالعمل راهبردی توسعه زنجیره تأمین کیوی ایران با تأکید بر تولید و صادرات پایدار» قرار گرفته است. عنوان و کلیدواژه‌های پروپوزال نیز به‌صراحت بر زنجیره تأمین، تولید پایدار، بهره‌وری، صادرات و تجارت بین‌المللی متمرکز است.

ضرورت اجرای این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که رقابت‌پذیری کیوی ایران در بازارهای جهانی تابع عملکرد یک حلقه منفرد نیست؛ بلکه حاصل تعامل مجموعه‌ای از عوامل تولیدی، فنی، اقتصادی، لجستیکی، تجاری و نهادی است. بنابراین حتی تولید محصول باکیفیت نیز در صورت وجود ضعف در استانداردسازی، نگهداری پس از برداشت، بسته‌بندی، حمل‌ونقل، بازاریابی یا هماهنگی میان بازیگران زنجیره، الزاماً به افزایش پایدار درآمد تولیدکننده و صادرات منجر نخواهد شد. در پروپوزال نیز بر ضرورت شناخت عوامل مؤثر بر بهره‌وری زنجیره و ارتباط آن با سایر حلقه‌های زنجیره ارزش تأکید شده است.

در این طرح، مسئله اصلی، عبور از نگاه جزیره‌ای به صنعت کیوی و حرکت به سمت مدیریت یکپارچه زنجیره ارزش است. در چنین رویکردی باغدار، تأمین‌کننده نهاده، واحد سورت و بسته‌بندی، سردخانه، صادرکننده، بخش حمل‌ونقل، نهادهای علمی و دستگاه‌های سیاست‌گذار، اجزای جدا از یکدیگر نیستند؛ بلکه عملکرد هر یک مستقیماً بر کیفیت، قیمت تمام‌شده، قابلیت ردیابی، ماندگاری محصول، قدرت رقابت و در نهایت امکان استمرار حضور کیوی ایران در بازارهای هدف اثر می‌گذارد.

اهمیت اقتصادی این موضوع نیز قابل توجه است. پروپوزال ضمن بررسی جایگاه تولید جهانی کیوی، به موقعیت ایران در میان کشورهای تولیدکننده و اهمیت استان‌های شمالی در تولید این محصول پرداخته و نشان می‌دهد که توسعه این محصول صرفاً یک موضوع باغبانی نیست، بلکه با درآمد باغداران، اشتغال، تجارت و ارزآوری ارتباط مستقیم دارد. هرگونه برنامه توسعه‌ای زمانی اثربخش خواهد بود که همزمان سه هدف پایداری تولید، ارتقای بهره‌وری و توسعه پایدار بازار و صادرات را دنبال کند.

یکی از ویژگی‌های مهم این طرح، رویکرد کاربردی آن است. پژوهش صرفاً در پی توصیف وضعیت موجود نیست، بلکه تلاش دارد ساختار زنجیره تأمین کیوی را تحلیل کرده، بازیگران اصلی و روابط میان آنان را شناسایی کند و مؤلفه‌های اثرگذار بر عملکرد زنجیره و صادرات را در قالب یک چارچوب منسجم مورد ارزیابی قرار دهد. بر همین اساس، شناسایی ساختار زنجیره تأمین در صنعت کیوی، شناسایی بازیگران اصلی زنجیره برای بازارهای صادراتی و بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر زنجیره تأمین، از محورهای تصریح‌شده در اهداف پژوهش است.

در این طرح، توجه ویژه‌ای نیز به واقعیت‌های میدانی صنعت خواهد شد. هدف آن است که دیدگاه و تجربه ذی‌نفعان و خبرگان زنجیره در کنار مبانی علمی قرار گیرد تا فاصله میان «تحلیل دانشگاهی» و «نیاز اجرایی بخش تولید و تجارت» کاهش یابد. به همین دلیل، ارزیابی کارشناسی معیارهای مؤثر و استفاده از نظر خبرگان در طراحی و اعتبارسنجی چارچوب پژوهش در روش اجرای طرح پیش‌بینی شده است.

از منظر توسعه صادرات نیز باید توجه داشت که پایداری حضور در بازارهای بین‌المللی بیش از آنکه حاصل صادرات مقطعی و فرصت‌محور باشد، نیازمند ثبات کیفیت، انطباق با استانداردهای بازار مقصد، مدیریت مناسب پس از برداشت، کاهش ضایعات، بسته‌بندی و لجستیک کارآمد، شناخت بازار و هماهنگی بازیگران زنجیره است. بنابراین هدف نهایی این پژوهش صرفاً افزایش حجم صادرات نیست؛ بلکه فراهم‌کردن مبنایی علمی برای صادراتی است که از نظر اقتصادی قابل دوام و از نظر تولیدی و زنجیره‌ای قابل اتکا باشد.

انتظار می‌رود دستاورد نهایی طرح بتواند تصویری روشن از نقاط قوت و ظرفیت‌های موجود، گلوگاه‌ها و ضعف‌های زنجیره و فرصت‌های قابل بهره‌برداری ارائه کند و در نهایت به تدوین دستورالعمل و نقشه راه راهبردی توسعه زنجیره تأمین کیوی ایران منجر شود. ضمن اینکه احصای قوانین دست و پاگیر نیز گامی مهم در جهت تسهیل صادرات محصول خواهد بود. چنین خروجی‌ای می‌تواند برای باغداران و تشکل‌های تولیدی، صادرکنندگان، فعالان بسته‌بندی و سردخانه، سرمایه‌گذاران و همچنین دستگاه‌های اجرایی و سیاست‌گذار، مبنایی برای تصمیم‌گیری دقیق‌تر و هماهنگ‌تر فراهم کند. به بیان دیگر، مسئله محوری این طرح این نیست که «چگونه کیوی بیشتری تولید کنیم»، بلکه این است که چگونه محصولی رقابت‌پذیرتر، باکیفیت‌تر و متناسب با الزامات بازار تولید کنیم، چگونه اتلاف و هزینه‌های غیرضروری را در طول زنجیره

کاهش دهیم، چگونه ارزش افزوده بیشتری برای تولیدکننده و سایر فعالان زنجیره ایجاد کنیم و چگونه حضور ایران را در بازارهای صادراتی از یک فعالیت ناپایدار و متأثر از نوسانات، به یک جریان برنامه‌ریزی‌شده و پایدار تبدیل کنیم.

بر این اساس، اجرای این پژوهش را می‌توان گامی در جهت پیوند دانش، تولید، بازار و سیاست‌گذاری دانست. موفقیت صنعت کیوی کشور در سال‌های آینده بیش از آنکه وابسته به عملکرد یک بخش خاص باشد، به توانایی ما در ایجاد هماهنگی میان حلقه‌های زنجیره، تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد و تدوین راهبردهایی متناسب با واقعیت‌های تولید و الزامات بازارهای هدف بستگی خواهد داشت. هدف این طرح، فراهم‌کردن همین پشتوانه علمی و اجرایی برای حرکت از وضعیت موجود به سوی یک زنجیره تأمین منسجم، بهره‌ور، رقابت‌پذیر و صادرات‌محور است.

تیم مطالعاتی طرح با رویکردی بین‌رشته‌ای و مکمل و با حضور متخصصان حوزه‌های علوم و مهندسی باغبانی، اقتصاد کشاورزی، مدیریت، بازاریابی و تجارت و صادرات کیوی تشکیل شده است. این ترکیب تخصصی، امکان بررسی جامع زنجیره تأمین از مرحله تولید و پس از برداشت تا بازار و صادرات را فراهم کرده و زمینه تدوین راهکارهایی علمی، کاربردی و قابل اجرا را مهیا می‌سازد.

این طرح از مهر ۱۴۰۵ تحت نظارت مرکز پژوهش اتاق ایران وارد مرحله مطالعاتی شده و در مهرماه ۱۴۰۶ نیز در قالب ارائه یک سند کاربردی به پایان خواهد رسید.